

Проблеми реорганізації нормативно-програмної основи фізичного виховання

Резюме

Для разработки качественно новой нормативно-програмной основы физкультурного образования методологически важными являются следующие проблемы:

изучение личности с точки зрения современных психолого-педагогических достижений;
рассмотрение здоровья как интеграции составляющих – соматического, физического, психического, нравственного здоровья;
пересмотр понятийного аппарата физической культуры с учетом изменений в смежных областях науки.

В высшей профессиональной школе содержание физкультурного образования целесообразно ориентировать на профессиональную подготовленность в соответствии с профессиональными специальностями.

Summary

Methodologically important for development of a qualitatively new normative – program fundamentals of sports education are the next problems:

the study of personality from a modern psychological-pedagogical point of view;
reviewing of "health" as integrations including somatic, physical, mental and moral health;
revising of physical culture means in view of changes in adjoining areas of a science. Physical education is expedient for orienting on professional specialities at higher professional school.

Актуальність. Тенденції всесвітнього розвитку та реалії теперішнього часу потребують переосмислення мети та змісту освіти в цілому. Увага вчених і педагогів різних країн світу зараз зосереджена на проблемі фундаменталізації вищої освіти. В останні роки ХХ сторіччя світове співтовариство у центр системи освіти ставило формування особистості. У зв'язку з цим заслуговують на особливу увагу праці мислителів Стародавньої Греції, педагогів-класиків та їхніх послідовників, що віддають пріоритет вихованню. На їхню думку, виховання у системі освіти відіграє провідну роль і є вирішальною категорією. Навчання розглядається як засіб виховання.

Мета дослідження: виділити основні проблеми, від яких залежить якість розробки нових нормативно-програмних основ фізичного виховання.

На необхідність розробки якісно нової системи виховання і навчання звертали увагу і видатні вчені В.І.Вернадський, О.Л.Чижевський, їхні учні і послідовники. Методологічною основою системи освіти майбутнього вони вважали "роботу над собою". Відмічається, що науково-філософською основою подібного методу виховання себе в загальній системі освіти є синтез філософських знань Заходу і Сходу.

Існує точка зору, що основою розуміння людиною своєї суті стане змінення мислення з екстравертного, спрямованого на зовнішній світ, на інтравертне, спрямоване у середину себе [6].

Цього ж висновку дійшли послідовники ноосферної концепції В.І.Вернадського (М.М.Моїсе-

єв, 1988; В.Ф.Асмус, 1995; С.Ф.Клепко, 2001; В.Х.Арутюнов, Т.В.Глєбова, 2001). На межі взаємодії ноосферології та педагогіки з'явилися такі науки, як онтопедагогіка та інвайроментальна педагогіка [9].

У концепцію ноосферної філософії освіти закладений випереджальний характер превентивних позитивних дій, а не ліквідація негативних наслідків [6]. Модель випереджальної освіти виходить за рамки традиційних педагогічних дисциплін і напрямів наукового пошуку. Вона знаходиться на стику педагогіки та багатьох інших наукових дисциплін.

Саме з цих позицій, на наш погляд, треба підходити і до системи фізкультурної освіти. Робота у цьому напрямі вже ведеться. Так, у визначенні фізичної культури В.С.Биков, посилаючись на В.К.Бальсевича, розглядає два методологічно значущі аспекти: ключову ознаку фізичної культури як результат фізкультурної освіти і результат цієї діяльності — наявність системи цінностей [1]. Треба зазначити, що сучасну і найбільш повну класифікацію цінностей фізичної культури і спорту розробила професор Л.І.Лубишева. Вона виділяє інтелектуальні, технологічні, інтенційні (популярність, престиж у суспільстві) і мобілізаційні цінності [8].

Виходячи з мети роботи, ми опрацювали численний літературний матеріал, врахували свій практичний досвід і розробили модель системи фізкультурної освіти (рис. 1).

Завдання дослідження: визначити суб'єкт і об'єкт освіти, ок-

реслити послідовність педагогічних дій для вибору програми управління. Особливу увагу ми приділили критеріям і оцінці ефективності освітньої роботи.

Результати дослідження та їх обговорення. У попередніх публікаціях ми обґрунтували, що у вищих навчальних закладах, де студенти здобувають вищу професійну освіту, критерії ефективності треба розробляти на основі професіограм [2—5].

Співвідношення функцій освіти з завданнями і результатом схематично зображено на рис. 2. Відповідно до схеми завдання, зміст і методи навчання, форма організації пізнавальної діяльності, що зумовлені функціями освіти, тісно пов'язані між собою (А.П. Самордін, 2001). Результат залежить не тільки від наявності і співвідношення заз-

начених складових, а й від їх відповідності функціям освіти. Наведену схему можна використувати у різних галузях освіти.

З огляду на викладене вище ми проаналізували основоположний документ фізкультурної освіти "Концепцію фізичного виховання в системі освіти України" [7], де зазначено, що об'єкт фізичного виховання — учні, студенти. На жаль, суб'єкт не визначений. Згідно з [7] "фізичне виховання у навчальних закладах України базується на принципах індивідуального та особистісного підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості...". Далі зазначено, що критеріями ефективності фізичного виховання дітей і молоді є рівень фізичного розвитку, показники здоров'я, методична грамотність тощо. У той же час зазначається, що критеріями ефективності та якості фізичного виховання є Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості (а не фізичного розвитку і здоров'я ..., як зазначено

вище). Різниця суттєва. І справа не в термінології, хоча більш об'ємним і точним є термін *фізичний стан*. Справа у стереотипі мислення і традиції оцінювати корисність фізичного виховання метрами, секундами, кілограмами.

Таким чином, наведені вище неточності, протиріччя і навіть помилки в основному нормативному документі свідчать про наявність суттєвих проблем у галузі фізкультурної освіти.

У літературі з фізичного виховання зустрічаються численні неточності у формулюванні і вживанні багатьох термінів, у тому числі *фізичний стан*, *фізичний розвиток*, *фізична підготовка*, *фізична підготовленість* та ін. Тому спробуємо визначитися зі змістом терміна і розібратися, на що за допомогою фізкультурної освіти ми прагнемо впливати.

Відповідно до словників та довідників:

методологія — це: а) вчення про метод, спосіб дослідження; б) сукупність прийомів, методів дослідження, що використовуються у якій-небудь науці;

метод — це: а) спосіб підходу до дійсності; б) спосіб вивчення, дослідження явищ природи та суспільства;

технологія — це сукупність прийомів, що використовуються в тій чи іншій справі, мистецтві;

педагогічна технологія (за документами ЮНЕСКО) — це системний метод створення, застосування, визначення знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить завдання оптимізації форм освіти;

суб'єкт — істота, обдарована знанням і волею;

об'єкт — зовнішній предмет; предмет пізнання і діяльності суб'єкта;

фізичний стан — інтегральний показник, що залежить від стану здоров'я, фізичного розвитку і фізичної підготовленості;

фізичний розвиток — комплекс морфологічних особливостей будови тіла, його розмірів, а також функціональних можливостей організму;

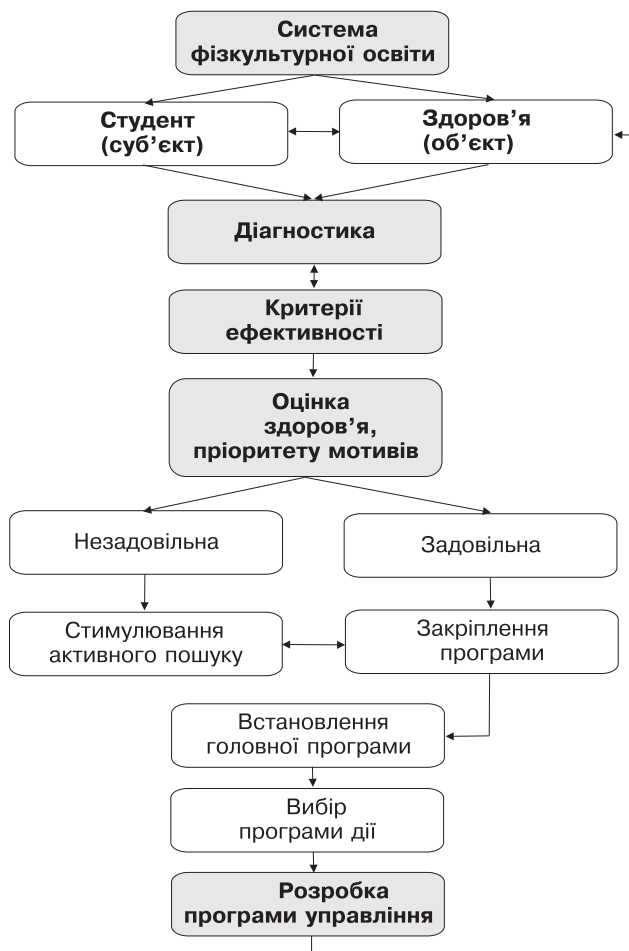

Рис. 1.
Модель
фізичного
виховання
студентів

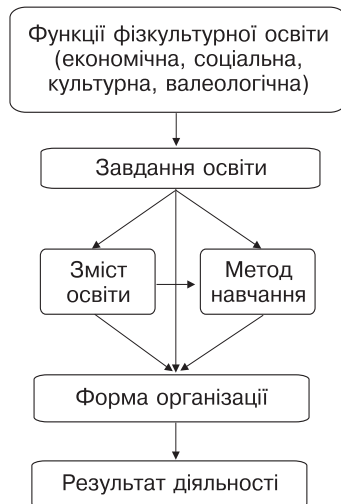

Рис. 2. Взаємозв'язок складових освіти

фізична підготовленість — результат фізичної підготовки, що характеризується рівнем розвитку фізичних якостей і рухових навичок.

Таким чином, відповідно до наведених визначень у системі вищої фізкультурної освіти суб'єктом впливу є студенти, а об'єктом — їхнє здоров'я.

За свідченням дослідників, існують сотні тлумачень поняття *здоров'я*. Найчастіше використовують визначення ВОЗ: здоров'я — стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя людини. Сьогодні виділяють кілька компонентів здоров'я: соматичне, фізичне, психічне, моральне.

Основу соматичного здоров'я становить біологічна програма індивідуального розвитку, що зумовлюється базовими потребами, основу фізичного здоров'я — морфологічні і функціональні резерви, що забезпечують адаптаційні реакції, основу психічного здоров'я — стан загального душевного комфорту, що забезпе-

чує адекватну поведінкову реакцію. Основу морального здоров'я визначає система цінностей, установок і мотивів поведінки індивіда у суспільстві.

Щодо критеріїв здоров'я, то над цією проблемою працюють вже тривалий час представники багатьох галузей суміжних наук. Поки що питання остаточно не вирішене. Більше конкретності містить питання оцінки фізичного стану. Саме його, на наш погляд, можна було б вважати критерієм фізичного здоров'я.

Підсумовуючи викладене вище, вважаємо доцільним тезисно окреслити першочергові, на наш погляд, проблеми:

- в основу розробки сучасної системи вищої освіти доцільно покласти модель "випереджальної" освіти;
- концепція фізичного виховання має ґрунтуватися на філософсько-культурологічному підході з орієнтацією на виховання особистості.

Висновки

Для розробки якісно нової нормативно-програмної основи фізкультурної освіти всіх верств населення треба вирішити такі методологічно значущі проблеми:

1. Необхідно вивчати особистість з точки зору сучасних психолого-педагогічних поглядів, у тому числі онтопедагогіки, інвайроментальної педагогіки.
2. До поняття *здоров'я* треба підходити як до сукупності складових (соматичне, фізичне, психічне, моральне здоров'я).
3. Необхідно переглянути існуючий понятійний апарат з огляду на визначення, що існують у суміжних науках.
4. У вищій професійній школі зміст фізкультурної освіти до-

цільно орієнтувати на професійну підготовленість, що визначена у професіограмах спеціальностей.

1. Быков В.С. Актуализация физического самовоспитания школьников (Теоретико-методологический аспект) // Здоровье и физические упражнения: Сб. статей. — Тюмень, 2000. — С.113—119.

2. Головченко Г.Т., Бондаренко Т.В. Особенности физического воспитания студентов-международников // Здоровье и физические упражнения: Сб. статей. — Тюмень, 2000. — С.20—25.

3. Головченко Г.Т., Бондаренко Т.В. Теоретико-методологические проблемы профессиональной подготовки будущих специалистов // Пост Методика. — 2001. — № 5—6. — С.122—126.

4. Головченко Г.Т., Бондаренко Т.В. Формирование личности специалиста средствами физического воспитания: Учеб. пособие. — Харьков, 2001. — 156 с.

5. Инженер XXI века: личность и профессионал в свете гуманизации и гуманитаризации высшего технического образования / Под общ. ред. М.Е. Добрускина. — Харьков, 1999. — 512 с.

6. Клепо С.Ф. Ноосфера, технологии і філософія освіти // Пост Методика. — 2001. — № 5—6. — С.19—22.

7. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. — 1998. — № 2. — С.2—7.

8. Лубышева Л.И. Социально-педагогические аспекты нововведений в организации и содержании физического воспитания учащейся молодежи // Здоровье и физические упражнения: Сб. статей. — Тюмень, 2000. — С.113—119.

9. Нечепоренко Л.С. Онтопедагогіка та інвайроментальна педагогіка: Навч. посібник. — Харків, 2001. — 238 с.